

Foi'a besericésca si scolastica.

Organu alu provinciei metropolitane greco-catolice de Alb'a-Julia
si Fagarasiu.

Apare in 1 si 15 st. n. a fia-carei luni.

Abonamentele de cate 6 fl. v. a. pre anu se se adreséze
la tipografi'a seminariului gr. catolicu in Blasiu.

Manuscriptele si corespondintiele se se tramita francate
la redactiuni.

Anulu I.

Blasiu 1 Martie 1888.

Nr. 11.

Partea besericésca.

Joanu Inocentiu L. B. Clain de Szád

*orecandu episcopu alu romaniloru uniti din Transilvani'a si
partile adneze.*

I.

Multu onoratulu domnu Joanu Ardeleanu profesoru
p. o. in gimnasiulu romanu gr.-catolicu din Beiusiu
nu de multu a binevoitu a ne tramite spre publicare
in foi'a besericesca relatiunea secretariului de Pro-
paganda Fide in caus'a lui Joanu Incentiu L. B. Clain
episcopu gr.-catolicu de Fagarasiu, precum si una
epistola de datulu 8 Octobre 1745, pre care acelu
preademnu episcopu din angustietatea in care se aflá,
din Rom'a o indreptase catra nuntiulu apostolicu din
Vien'a.

Actele amentite suntu decopiate de pre textulu
italianu, textulu celu originalu, de susu laudatulu
domnu Joanu Ardeleanu, carele in acel'asi tempu a
binevoitu a ni le comunicá traduse de densulu si in
limb'a romana.

In momentul, in care amu primitu aceste acte
binevenite pentru caus'a presente, eramu de parere
se le publicamu fara nece una observatiune, fara nece
una esplicatiune: parte pentru-cá scriendu omulu
despre episcopulu Clain, vrendu nevrendu este silitu
se amentésca si se atenga unele cestiuni delicate:
parte pentru-cá pre noi ne cuprinde o sfiéla adenca
si o dorere, de cate ori ni se presenta caus'a cea
mare si santa pentru care s'a luptatu, a suferitu si
s'a sacrificatu acestu pastoriu bunu alu clerului si
poporului romanu.

Dar' toema candu eramu se dâmu publicitatei
aceste acte, — ce ne revoca in memoria causele pentru

cari s'a luptatu acestu archiereu de immortale memoria,
precum si trist'a stare de persecutiune in care se
aflá, — ni s'a facutu observare din partea unoru
spriginitori ai foiei, cá numai din simpl'a comunicare
a acelu acte multi din cetitori nu se voru poté
orientá intr'o cauza atatu de grandiosa, ce stâ in
legatura cu alte acte premergatorie; ma ni s'a disu
si aceea, cá in tempulu presente este necesariu cá se
se scrie mai pre largu si mai adeseori despre faptele
acelu archiereu exemplariu precum si despre causele
pentru cari s'a vediutu necesitatu a se retrage din
episcopatulu condusu cu atat'a energia si demnitate.

Astu-feliu amu cautatu se abdicemu de parerea
propria si se ne supunemu dorintiei esprimate de mai
multi, cu atatu mai virtosu, cá ni s'a trasu atentiunea
si asupra parintelui jesuitu Nicolau Nilles profesoru
publicu ordinariu de s. teologia in universitatea
cesareo-regia din Innsbruck in Tirolu, cetate altcum
de istorica suvenire, cáci acolo in 30 Maiu 1848 si-
presentasera romanii Maiestatei S'ale Sacratissime
Imperatului Ferdinandu postulatele lor.

Acestu parinte jesuitu, precum va fi cunoscutu
multor'a din cetitorii foiei noastre, a edatu la 1885
sub patrociniulu academie de scientie maghiare si
romane unu opu constatoriu din 2 volumi cu inscrip-
tiunea: „*Symbolae ad illustrandam historiam ecclesiae
orientalis in terris coronae s. Stephani*“, in cari si
anume in volumulu II se ocupa pre largu intre altele
si cu episcopatulu lui Joanu Inocentiu Clain.

Cetindu omulu acestu tractatu si altele asemenea,
inte se pote convinge cá auctorulu este preocupatu
in orecare gradu, si ce a scrisu a scrisu mai multu
cu scopu cá se laude pre catu numai se pote pre socii

sei de odinioară și se aprobe procedur'a urmata în contr'a aceluia episcopu, er' pre arhieru nostru carele a avutu frecari cu unii din membrii ordului jesuiticu se-lu hulésca și se-i faca imputări nemeritate. Sed non bene fit, quod occupato animo fit.

Noi stinăm pre parintele jesuitu Nilles pentru studiile s'ale istorice, stinăm multu și societatea de care se ține pentru meritele ei nedisputate; dar' opiniunile, conclusionile și asertiunile lui nefundate și evidentu false, prin cari se încerca a justifică ori mitigă mesurile luate pentru departarea aceluia arhieru din dieces'a s'a, sunt intolerabile și merita reprehensiune.

Se revolta mințea și anim'a omului de câte și mai câte învinuiri și acuse se produc și reproduc în opulu acestuia parinte jesuitu în contra episcopului Clain; cu tote că acestu arhieru nu aveá alta vina, decatu dora aceea, că elu pretindeá și neincetatu pretindeá că drepturile și privilegiile promise prin gratiose și înalte diplome regesci clerului și poporului romanu candu s'a unitu cu biserica Romei se se efeptuésca; ori dora aceea că elu cereá și érasî cereá că teologulu de ritulu latinu, carele pururea a fostu consideratu din partea romaniloru că o pedeca în calea s. uniri¹⁾, se se delature de totu, ori se se substituésca prin unu teologu de ritulu grecu.

Cu ce erá acusat episcopulu Clain și cine eráu acusatarii lui, nu scieá nece însuși Clain, ceea ce apare din epistol'a lui din 8 Octobru 1745 în care din Rom'a astu-feliu se exprima catra nuntulu apostolicu din Vien'a:

*Nu-mi pare reu, căci am operatu caus'a lui Domnedieu, și nu me sentiu vinovatu de nemica, pentru ce se fiu potutu atrage asupra-mi pre dreptu indignatiunea imperatesei. Speru într'aceea și credutare în Domnedieu, că va veni diu'a, candu îns'a-si imperatés'a va marturisi și va recunoscă că fost am eu tradatoriulu Maiestății S'ale, seau celu mai supusu credintiosu alu ei? Din care cauza cu profunda umilitia m'am rogatu de Pontificele Nostru se se indure a se întrepune pentru mine cu tota auctoritatea s'a suprema, că se mi se comunice casurile pre cari se baséza acusele facute în contra mea, almentrea în genere nu se potu luá în consideratiune, pentru-că ori cine pote acusá pre altulu de turburatoriu, neascultatoriu, și rebelu, inca și pre aceluia, carele e celu mai asiediatu și mai credinciosu. **Sum gata a-mi dá capulu în piati'a publica a Vienei, déca numai un'a din acusele facute se-ar' aflá basata.** Sum gata totodata a abdica și de episcopatu desî nevinovatu, nece la unu casu înse înainte de ce nu se-ar' ádeveri și declará nevinovati'a mea, ce Maiestătea s'a*

¹⁾ Acte și Fragm. de T. Cipariu pag. 95; P. Maioru ist. bes. pag. 110; Dr. Grama ist. bes. partic. pag. 147.

usioru ar' poté pricepe și de acolo, că aceluia carele acusa, vorbesce în interesulu seu, și ne remanendu-i alta cale de a aperi caus'a, apésa pre uniculu aceluia carele o aperi carele sum eu; de alta parte acusatarii acestia nu au curagiulu a pasi în publicu, din contra au facutu totu posibilulu că se nu mi se comunice punctele singuratice din acusele lor, nu din altu motivu, cum vede ori cine, decatu numai din motivulu, că acelea sunt cele mai invederate calumnie".

Din excerptulu mai susu citatu se vede lamuritu, că arhieru Clain a fostu silitu se se retraga din scaunulu seu episcopescu numai în urm'a unoru simple informatiuni și denuntiatiuni, și că în caus'a lui nu s'a urmatu procedur'a prescisa prin dreptulu canonicu cu tote că Clain aceea dorieá. Episcopulu Clain nu scieá anumitu casurile pre cari se basáu acusele facute în contra densului, er' locurile la cari era acusat, nu afláu de bine a i-le comunicá; din care cauza s'a rogatu de Pontificele că cu tota auctoritatea s'a se se întrepuna pentru de a i se comunicá acusele.

Acum dupa atata maru de tempu vine parintele Nilles cu simbolele densului și espune casurile pre cari se basáu denuntiariile facute în contra episcopului Clain adaugundu spre ilustrarea istoriei bisericei orientale din tierile coronei s. Stefanu și dela densulu unele aprobări și observări. Dauna, că parintele Nilles că espertu în lucru, nu ne spune și aceea, că cine au fostu denuntiantii episcopului.

Pentru curiositatea lectoriloru vomu notá pre rendu câteva din acele învinuiri, cu cari parintele Nilles si-inegresce cartea s'a, despre cari altcum și cetitorii nostri indată la prim'a vedere se voru poté convinge catu de nefundate și necredite sunt.

Un'a din acele învinuiri este și acést'a: că episcopulu Clain în *causae suae subsidium* ar' fi chiamatu pre unu monacu serbu cu numele Visarion din Bosni'a se abata pre romani dela s. unire, că asia prin midloculu acést'a se faca presiune asupra locurilor mai înalte, se storca adeca pre acést'a cale drepturi și privelegie pre sem'a romaniloru uniti. O acusa nefundata că și tote celelalte ce voru mai urmă. O învinuire tendentiosa, carea nu s'a potutu și nece că se va poté documentá vreodata, decatu numai dora cu atata, că în dilele episcopului Joanu Inocentiu Clain s'a aretatu prin partile Deveși și pre la Orastia unu sihastru cu numele Visarionu, carele în scurtu tempu fû prinsu și transportatu cine scie unde. Multa isprava n'a potutu face printre romani; pentru-că Clain fiindu iubit de toti romanii, pre toti i-atrageá catra sine¹⁾; ma precum istorisesce totu Petru Maioru în istori'a bisericească la pag. 110 pre templu aceluia candu a amblatu Visarionu alias Harionu în acele

¹⁾ Petru Maioru ist. bes. pag. 103.

parti, Clain nece nu erá in Ardealu, ci in Vien'a pentru trebile clerului si poporului romanescu.

Postau insielatori de aceia cá sihastrulu Visarionu si la alte popora si in alte tempuri inainte de Clain si dupa departarea lui Clain din Ardealu, cari cu multu mai grele vulnere au infiptu s. uniri precum d. e. la noi Circ'a din Gambutiu pre tempulu metropolitului Atanasiu chiaru la inceputulu s. uniri, monaculu Sofroniu si Tunsulu (Joanu Molnar) pre tempulu episcopatului lui Petru Paulu Aronu de Bistra si totusi nemenui nu i-a venitu in mente se-i exileze ori alunge din scaunele loru pentru acei amagitori.

A afirmá, cá dora unu episcopu superioru cá Clain ar' fi avutu lipsa se invite pre unu omu prostu, carele limb'a romanésca nu o scieá: pre sihastrulu Visarionu in causae suae subsidium¹⁾ este o calumnia, o impertinentia, de care se infiora cei ce cunosca faptele acestui religiosu-archiereu, carele prin nevointi'a s'a a fundatu asia dicundu episcopatulu Fagarasiului si institutele de invetiamentu din Blasiu: ce au fostu si suntu cá totu atatea colonne tari ale s. uniri si a carui pietate este traditiunale la poporulu romanescu. Altii pote cá se voru fi folositu de midiloce illicite, de incusatiuni, de incriminatiuni, de denuntiatiuni false pentru ajungerea scopurilor loru egoistice. Clain pentru aপরca causei s'ale, ce erá identica cu caus'a clerului si poporului unitu, pentru eluptarea drepturilor si scutintieloru pre sem'a acelu cleru si poporu se folosieá de cele mai oneste midiloce: cereri intinse din genunchi de o parte imperatului Carolu VI si imperatesei Mari'a Teresia, de alta parte Pontificelui romanu Benedictu XIV: recourse preste recourse, representatiuni preste representatiuni tote basate parte pre inalte diplome regesci, parte pre juste si licite ratiuni: acestea eráu midilocele intrebuintiate de acelu nemitoriu archiereu. Pentru aceea repetu cá mare injuria i se face lui Clain, candu se dice cá elu ar' fi chiamatu pre sihastrulu Visarionu in causae suae subsidium. Concedemu cá se voru fi intemplantu orceandu tumulturi si relapsuri nu numai prin partile Orestiei pre unde a amblatu sihastrulu Visarionu, ci si pre aiurea; inse acele s'au intemplantu pre candu Clain erá detienutu in Rom'a si nu din caus'a sihastrului carele erá de multu scosu din Ardealu, ci din caus'a amaraciunei ce cuprinsese animele romaniloru pentru persecutarea lui Clain celui mai popularu episcopu romanu, despre care lucru astfeliu graiesce Petru Maioru in istori'a besericésca la pag. 103: „Clain se facú forte iúbitu toturorú romaniloru, si pentru aceea pre toti i-tieneá intru linisce, catu macárca in dilele acestuia la an. 1742 a venitu ore care calugaru sihastru cu numele Ilarion (Besarionu),

ce aveá veste de omu sântu . . . totusi nu s'a turburatu liniscea cea prin vladica Inocentiu Clain castigata. Er' dupa-ce iubitoriu de nemulu seu prea bunulu vladica Inocentiu prin grea gona . . . fú silitu a fugi la Rom'a, de unde nu s'a mai intorsu, grea turburare urmá între romanii din Ardealu⁶. Ceea ce se adeveresce atatu prin diplom'a regésca citata de parintele Nilles la pag. 574 vol. II in care se face amentire de tumulturi si relapsuri, care diploma e datata din Vien'a la 5 Apriliu an. 1746, precandu episcopulu Clain erá in Rom'a, catu si prin relatiunea din 1746 despre visitarea diecesei Fagarasiului facuta de Emanuelu Olsavszki episcopulu Muncaciului tramisu in Ardealu de imperatés'a spre a erá caus'a romaniloru tumultuanti si resilienti dela s. unire¹⁾.

Nu venirea sihastrului serbu Visarionu in Ardealu a fostu caus'a adeverala a caderei acestui energicu episcopu, ci cu totulu alte cause, cari lamuritu se vedu din relatiunea secretariului de Propaganda Fide, care in textulu italianu suna precum urméza:

Portatosi nel 1744 in Vienna Monsigr. Klain vescovo greco di Fogaras in Transilvania chiamatovi per ordine della Corte, nel principio dell'anno sequente parti furtivamente da questa Capitale verso la volta di Roma. Giunto costà presentò a N. Signore Benedetto XIV diversi memoriali, nei quali in sostanza restringevasi a domandare: 1-o che si fossero fatti confirmare ed eseguire li due diplomi dell' Imperador Leopoldo a favore dei Greci Cattolici di Transylvania; 2-o che si rendesse illesa al vescovo la dote del vescovado, liberandolo dal carico di 300 fiorini l'anno dovuti al teologo Gesuita. 3-o che il teologo all'uso dell'altre Chiese si eleggesse dal Vescovo e fosse di Rito Greco; e 4-o che fosse destinato un nobile potente fra i Cattolici Greci per ricevere con legitima autorità i ricorsi dei suoi Nazionali, ed amministrar loro valida protezione contro le altre Nazioni.

Sopra tali rappresentanze non fu presa dal Ssmo Pontefice alcun provvedimento, essendosi dalle informazioni prese, riconosciute non ammissibili, ma il quale ad oggetto di facilitare il ritorno del vescovo alla sua Residenza, fu ingiunto al Sigr. Cardinale Paolucci allora Nunzio in Vienna di raccomandare efficacemente a nome di sua santità la di lui persona alla Maestà dell' Imperatrice Regina senza far parola dei ricorsi presentati, e scusandolo dall' accesso a Roma quasi fatto per visitare i sagri limini.

Tenutone dal Cardinal Paolucci discorso colla Regina, questa si mostrò molto esacerbata contro la persona di Monsignor Klain, caratterizzandolo per un uomo avaro, temerario, sedizioso, e fomentatore dello scisma, e spiegandosi che se fosse entrato ne' di Lei dominii, ella lo avrebbe fatto arrestare; onde per non esporre il vescovo a qualche sinistro incontro, e la s. sede a qualche impegno, gli fu ingiunto di restare in Roma, avendo già questo deputato il sacerdote Pietro Aaron già alunno del Collegio Urbano per suo vicario Generale in quelle parti.

¹⁾ Nilles, Symbolae vol. II. pag. 556.

¹⁾ Nilles vol. II pag. 571, 572.

Er' in versiune romana :

*Relatiunea secretariului de Propaganda Fide in caus'a
Episcopului B. Clain.*

Reverendissimulu D. Clain episcopu de ritulu grecu de Fagarasiu la anulu 1744 sosi la Vien'a chiamatu prin mandatulu curtii, elu la inceputulu anului urmatoriu a plecatu pe ascunsu din acest'a capitala catra Roma. Ajunsu aici present'a Sanctitatii Sale Benedictu XIV diferite memoriali, in cari in substantia se restrinse a cere : 1-ora ca se se confirmeze si esecuteze cele doue diplome ale Imperatului Leopoldu date in favorea greciloru catolici din Transilvania. 2-ora ca se se lase intrega solutiunea episcopului, scutindu-lu de a solvi 300 fl pre anu teologului jesuitu. 3-ora ca teologulu dupa daten'a celorlalte beserici se se alega de catra episcopu si se fia de ritulu grecu. 4-ora ca dintre greco-catolici se se destineze unu nobilu potinte spre a primi cu auctoritate legitima recoursele nationaliloru sei si a le da loru protectiune valida in contra celorlalte natiuni.

In privinti'a acestoru representatiuni de catra Pontificele supremu nu s'a facutu neci o provisiune, deorace din informatiuni luate s'au aflatu de neadmisibile, inse pentru de a usora reintorcerea episcopului la Residinti'a sa, fu impusu Cardinalului Paolucci atunci Nuntiu la Viena — *ca in munele Preasantiei sale pre episcopu se-lu recomande caldurosu Maiestatii sale Imperatase, fara se faca amentire de recoursele presentate si se lu escuse de venirea lui la Rom'a ca si candu ar' fi fostu facuta spre visitarea mormenteloru santiloru Apostoli.*

Dupa discursulu avutu alu Cardinalului Paolucci cu Regin'a, acest'a se areta forte indignata facia de episcopulu Clain, caracterisandu-lu de omu avaru, temerariu, turburatoriu si indemnatoriu la schisma, si dechiarandu, ca deca ar' intr'a in teritoriulu Imperatiei sale, ar' face se se aresteze, dreptu ce ca episcopulu se nu fia espusu la ceva casu sinistru si Santulu Scaunu la ceva obligatiune, s'a impusu Episcopului a remana la Roma, fiindu-ca elu dispusesse deja pre Petru Aaron fostu alumnu alu Colegiului Urbanu de vicariulu seu generalu in partile acele.

Observatiuni

cu privire la raportulu, ce esista intre beseric'a românesca greco-catolica si beseric'a romano-catolica.

(Urmare).

Pentru-ca cetitorii nostri se véda, cu ce idei se adapa credintiosii metropoliei „ortodoxe“ din Sibiu, si cum se nutresce in acei credintiosi ur'a si fanatismulu in contra santei uniri si a unitiloru, vomu cit'a si esamina si celu mai interesantu pasagiu din „Telegrafulu Românu“.

„Erau tempuri — dice „T. R.“, candu stindardele române portate de flacai români reportau victorii pre câmpulu de lupte si domnitorii redicau biserice si manastiri in amintirea acelor lupte si atunci români erau toti de o lege, ba mai multu, românilu sub espresiunea „pe legea mea“ apel'a la cuvântulu seu de onóre si era raru românu, care se nu se tiena de cuvântu, candu odata elu apel'a pre legea lui“.

„Ore de ce eru tocmai necesariu, ca ace'a lege, la care românilu tiena asia de multu, se se dara-burésca, ca se se demoralizeze unu poporu incarcatu cu atâtea virtuti stramosiesci. — si sfusiatu odata se nu mai fia capace de fapte glorióse, cum fusese elu, candu era in tóta splendorea lui, in intregitatea legeri lui. — Si deca totusi a trebuitu se se întempe sub presiunea unoru machinatiuni diavolesci o spargere si o rumpere, de ce se nu recunóscemu cu totii, ca cu numai fatala a fostu si va fi in veci, si odata pusi pe acestu terenu, se nu-i mai dâmu potere noua, se nu mai incaldîmu cu caldur'a inimei nostre românesci o lucrare, care ne a adusu tóte desastrele si ne a sfusiatu, ca cu inlesnire se ne sdrobésca si se ne faca aprópe de risu“.

Facia cu aceste atacuri necualificabile indreptate in contra santei uniri, dreptulu si detorinti'a fiacarui românu greco-catolicu este a scóte la iveala adevverulu, si a-lu aperi cu tóta hotarirea, ca-ci in impregiurarile de astadi numai asia vomu poté impiedec'a, ca nesce profeti mincinosi se nu abata pre omenii simpli si slabi in credintia dela unic'a cale, ce duce atátu la mântuirea sufletésca, cátu si la adeverat'a fericire pamentésca, numai asia vomu poté impiedec'a, ca minciun'a si calumniele se nu tréca in mintile omeniloru ca totu atâtea adevveruri constatate, si se nu creésca si intre noi numerulu acelor omeni, cari pre candu sunt nepesatori facia cu interesele si aspiratiunile cele mai inalte omenesci, se inchina orbesce unui idolu, ce si l'au formatu din unu nationalismu gresitu, fara ca se véda, ca acésta idololatria, care se radíma pre celu mai uritu indiferentismu religiosu, numai urmari triste póte avé pentru intregu neamulu românescu.

Noi suntemu deplinu convinsi, ca cei mai multi dintre cetitorii nostri, indata ce voru arunca ochii asupra pasagiului citatu din „Telegrafulu Românu“, voru poté descoperi feluritele neadevveruri, ce stau ascunse sub nesce cuvinte, ce la prim'a cetire ti s'aru paré, ca purcedu din o inima plina de cea mai invapaiata iubire catra poporulu românescu, pre candu in adevveru nu potu fi dictate, de cátu de traditional'a ura in contra catolicismului. Dar' en tóte ca adevverulu este multor'a cunoscutu, totusi credemu, ca cetitoriloru nostri nu le va cadé greu, deca voru vedé acelu adevveru din nou aperatu, si reimprospetatu si de asta data in colónele „foiei besericesci“.

Candú „Telegrafulu Românu“ vorbesce despre victoriele reportate de flacai români si de domnitorii, cari redicau beserice si manastiri in amintirea acelor victorii, nu póte se intieléga, de cátu pre români din principatele dunarene, Moldov'a si Munteni'a, si pre gloriosii loru domnitori, cari odinióra au sciutu sustiené lupte mari mai cu séma in contra semilunei.

Acești români de împreună cu domnitorii lor au fostu totu deaun'a „ortodoxi“, pre cum sunt și în diu'a de astadi. De unde urméza, că déca *integritatea legii „ortodoxe“* ar' fi fostu caus'a aceluor victorie strălucite, pre cum îi place „Telegrafului Român“ a spune cetitoriloru sei, atunci Românii din principatele dunarene totu-deaun'a aru fi potutu reportá victorii strălucite în tocmai că sub Stefanu celu mare și sub Mihaiu viteazulu, pentru-că ei totu-deaun'a au fostu în *integritatea legii „ortodoxe“*.

Sant'a unire nu a potutu pune piedeci la astu-feliu de *fapte gloriose*, pentru-că romanii greco-catolici, că și românii greco-orientali din Ardealu și Ungari'a, nu au formatu unu statu politicu cu românii din Moldov'a și Munteni'a. Acești din urma poteau se-si conserveze tóte *virtutile stramosiesci*, déca *integritatea legii „ortodoxe“* ar' fi fostu caus'a aceluor virtuti, — tocmai asia precum si-au Conservatu pana în diu'a de astadi legea ortodoxa.

De alta parte sant'a unire s'a facutu numai pre la inceputulu veaculu alu 18-lea, adeca atunci, cându Romanii erau tare departe de tēmpurile gloriosiloru vovodi români; cându principatele dunarene înaintasera fórté multu pre povárnisulu decadintiei; cându se pregatise deja incuibarea fanariotiloru; cându principii români fusesera deja siliti a duce o multime mare de flacai români în taber'a turcésca, spre a atacá crestinetatea și civilizatiunea europeana, precum s'a întēplatu de exemplu la anulu 1683, în care sultanulu Mohamedu alu IV se pregatise a dá ultim'a lovitura civilizatiunei moderne prin cucerirea Vienei¹⁾. Pre la sfarsitul veaculu alu 17-lea, adeca înainte de sant'a unire, ori ce omu nepreocupatu póte observá la toti Romanii o mare decadintia pre terenulu politicu, socialu, literariu și religiosu, desi ei erau cu totii în *integritatea legii „ortodoxe“*. De unde urméza, că nu sant'a unire a demoralisatu unu poporu încarcatu cu atâtea *virtuti stramosiesci*, și nu sant'a unire póte portá vin'a, că acelu poporu a devenitu *incapabilu de fapte gloriose*, deórece sant'a unire pre atunci nici nu esistá. Logic'a domniloru dela „Telegrafulu Român“ ne face se cugetâmu la lupulu din fabula, care acusá pre bietulu miel, că i-ar fi turburatu ap'a înca înainte de ce nevinovatulu miel s'ar fi nascutu pre lume.

Nu sant'a unire, ci *integritateu „legii ortodoxe“* a pregatitu calea la er'a fatala a Fanariotiloru, cari în numele „ortodoxiei“ au stapânitu principatele române, că și cându aru fi fostu la ei acasa, și au ajunsu pana la atât'a nerusinare, în câtu au facutu din acele tieri curatu românesci centrulu eteriei lor.

În zadaru se provóca domnii dela „Telegrafulu

Român“ la luptele gloriose ale domnitoriloru români, că la unu meritu particulariu alu legii „ortodoxe“, deórece sciutu este, că și popórele catolice s'au luptatu cu bravura pentru aperia patriei și religiunei lor, și noi suntemu deplinu convinsi, că românii déca aru fi fostu totu deaun'a catolici, aru fi potutu înregistrá în istori'a lor înca și mai multe fapte gloriose.

Altu-cum caus'a, care a produsu acele victorie strălucite nu este a se cautá în *integritatea „legii ortodoxe“*, care în principatele dunarene a remasu pana în diu'a de astadi nestirbata, ci este a se cautá în bravur'a innascuta neamulu românescu, în iubirea, ce o are fia-care poporu pentru tíer'a lui, și în impulsulu, ce l'a sciutu dá Rom'a papala toturoru popóreloru crestine spre a-si aperia civilizatiunea crestina de cutropirea barbarismulu musulmanu. Cum-că și domnitorii români, cari au reportatu victoriile atâtu de laudate din partea „Telegrafulu Român“, înca au fostu sub influinti'a impulsulu primitu dela Rom'a papala, se vede nu numai din nizuintiele de a se midiloci o apropiare religiósá între santulu scaunu apostolicu și între acei domnitori gloriosi, ci și din titlulu de „*atletu alu credintiei crestine*“, ce l'a primitu dela Pap'a celu mai resboinicu principe alu Moldovei, adeca Stefanu celu mare, care de mai multe ori a înfrântu trufi'a barbarei semilune.

Domnii dela „Telegrafulu Român“ se nu prea exagereze meritele legii „ortodoxe“ pentru fericirea poporulu românescu, se nu-i atribúesca acelei legi aceea ce nu-i compete, se nu încarce, fara nici o dovada, *tóte desastrele*, prin cari a trecu natiunea româna, în spatele sântei uniri, ci mai bine se se cugete, cum s'aru poté restorniá tesele, ce le-a sustienutu unu catolicu eruditulu în contra unoru ómeni din Romani'a, cari pre cându redicau pana în nori meritele „ortodoxiei“ pentru prosperarea principatoru române, și a românismulu preste totu, nu aflau cuvinte destule pentru a hulí și a calumniá beseric'a catolica, tocmai precum facu acuma domnii dela „Telegrafulu Român“ facia cu beseric'a unita. Desi acele tесе contienú nescé adevèruri, cari multor'a voru fi fórté neplacute, totusi frivolitatea, cu carea domnii dela „Telegrafulu Român“ afirma, că sant'a unire numai fatala a fostu și va fi în veci, me dispenséza de ori-si-ce consideratiune și me îndémna a le presentá și cetitoriloru nostri. Eata dar' tesele din cestiune:

„1. *Beseric'a ortodoxa ne-a alteratu, pana a-lu compromite, caracterulu nationalu; 2. limb'a nóstru în beseric'a ortodoxa și prin beseric'a ortodoxa a fostu schimosita, și numai afara din beseric'a ortodoxa a ishutitu, prin minune, se vietuésca, pana cându, în ciud'a acelea-si beserice, s'a mai redicatu; 3. beseric'a ortodoxa este de vina, déca amu remasu inapoiati în cultura; 4. însusi în seclulu actualu, beseric'a orto-*

¹⁾ Sinkai, Cronica Româniloru t. III. p. 133.

doxa a fostu si este la noi in cód'a tuturoru misicariiloru nationale; 5. beseric'a ortodoxa in tóte tēmpurile a facutu din români uncait'a ambitiiloru si a intereseloru straine; 6. beseric'a ortodoxa a departatu posibilitatea unui mare statu românescu, chiar' din veacurile de midilocu; 7. beseric'a ortodoxa este punctulu de radîmu alu cutropirei nóstre din partea Rusiei¹⁾.

Pre câtu ne este noue cunoscutu, pana acum nici unulu dintre invetiati „ortodoxi“ nu s'a incercatu se restórne cu armele sciintiei acele tese aparate cu o logica severa si cu unu solidu aparatu sciintificu. Dar' este probabilu, cà nici nu se va încercá nime, se o faca acést'a, de o parte pentru-cà adevenerile enunciate in tesele citate sunt fórte invederate pentru ómeni cu vederi mai largi, ear' de alta parte pentru-cà o astu-feliu de incercare ar' pretinde o munca grea si obositoria: si apoi unii omeni póte cugeta, cà la ce se-si bage capulu in lucrári atátu de grele si scrióse, cându ortodoxi'a se póte aperi inaintea correligionariloru loru pre o cale cu multu mai usiora: se buciumi adeca pretutindenea, unde se aude dulcele graiu românescu, cà tóte desastrelu, prin cari a trecutu poporulu românescu, le-a adusu catolicismulu si unirea cu beseric'a Romei, si pentru sustinerea unei acuse atátu de grave se nu aduci nici o dovada!

Astu-feliu de apucaturi mie mi se paru nu numai neleale, ci si fatale pentru natiunea româna. Români greco-catolici, desi au traitu in decursu de doue veacuri sub supremati'a unoru popóre catolice, totusi au potutu se-si conserveze individualitatea loru nationala, se faca progrese frumóse in cultura si se se avente chiar' si la o importantia ore-care politica. Din contra ori unde români greco-orientali au ajunsu sub supremati'a unoru popóre „ortodoxe“, ei seau si-au pierdutu cu totulu individualitatea nationala, seau sunt pre calea fatala de a si-o pierde. Unde sunt români greco-orientali din peninsul'a balcanica, cari odinóra au fostu atátu de numerosi? Numai pucini dintre ei au mai ramasu prin Macedoni'a, Tesali'a si Epiru, si si acestia, déca voru tiené starile actuale politice, voru trebui se dispara in elementulu slavu si grecescu, care profeséza multu laudat'a „ortodoxia“. Óre n'avemu ochi cá se vedemu, cà români ortodoxi din Serbi'a nu dau nici unu semnu de viatia? N'avemu urechi se audimu, cum se tânguescu români din Bucovin'a, cà acusi i-i innéca rutenii ortodoxi? N'avemu óre destule dovedí, cà elementulu românescu ortodoxu din Basarabia va fi mistuitu preste vre-o cateva generatiuni de sânt'a si pravoslavnic'a Rusia?

Eu credu, cà acestea sunt desastrelu pentru poporulu românescu, ear' nu sant'a unire! Si déca nici

¹⁾ Dr. Nerset Marianu: Pravoslavi'a româna facia cu drépt'a credinția romana. Cernauti 1886.

aceste desastrelu nu aru fi in stare se ne deschida ochii, celu pucinu periculu, ce ne amenintia ar' poté se ne faca mai intielepti. Aprópe este de noi infricosiatulu colosu din Nordu, care pórtu in capulu seu inteliginti'a, ear' in manile sale poterea órba cu tóte midilócele civilisatiunei si ale barbariei, si-si întórce in continuu ochii sei acum spre resaritu, acum spre apusu, acum spre media-dî, cu o lacomia si violenia, ce caracteriséza pre cei mai grozavi cuceritori. De cumva se va intēplá, cà acelu colosu se se redíce de pre tronulu seu de ghiatia si de vecinica néua, si in urm'a atentatului, ce póte l'ar' face in contra independentiei Europei, se duca cá préda tierile locuite de români: atunci de buna séma vomu cunosce, ce fatalitate este „ortodoxi'a“ pentru români, si câtu ar' poté se ne ajute unitatea catolica, ce o proclama Rom'a papala; atunci numai vomu precepe, de unde isvoresce aceea potere heinfránta, ce sustiene caracterulu nationalu alu Poloniloru chiar' si in midiloculu celoru mai cumplite si neaudite persecutiuni.

Dr. Augustinu Bunea.

(Vá urmă).

Darea equivalentului.

Cu 1-a Januariu a. e. a intratu in vigore articulu de lege XLV din 1887, prin carele s'au facutu ore-cari modificari in dispositiunile articiloru de mai inainte (XXVI & XXXIV, din 1881) referitoare la equivalentu. Pre bas'a acestui'a Inaltulu Ministeriu de finantie a dispusu conscrierea din nou a tuturoru averiloru imobile si mobile besericesci, scolare, fundationali, a portiuniloru canonice scl., er' oficiile reg. pentru demesurarea competintieloru au impartitu deja *colele de fasiune* spre a se implé.

Credemu dar' a fi la tempu binevenitu, ocupandu-ne pucintelu de cestiunca acést'a, ce trebuie se intereséze mai de aprópe parochiile, averile besericesci si scolare. Mai antaiu ni se ivesce întrebarea: Ce este equivalentulu si cum se purcede la demesurarea lui?

E sciintu cà, dupa ori-ce avere nemisicatore a personeloru *private*, candu acést'a tréce dintr'o mâna intr'alta, se platesce o anumita taxa de transpunere (intabulare si competintie de timbru). Si fiendu-cà privatii si-schimba desu averile loru, prin morte, vëndiare — cumperare, statulu are venite insemnate din aceste schimbári. Averile *publice* inse, cum sunt ale orasielor, satelor, ale beserice, scolei, portiunile canonice, ale instituteloru si fundatiuniloru, nu trecu dintr'o mâna intr'alt'a cá cele private. Proprietariulu loru e mâna morta, remane veacuri intregi acelasi; er' schimburi prin vëndiari si cumperari inca ocuru numai arare-ori; prin urnare, statulu nu castiga dela

aceste averi competentie de mostenire ori transcriere, si astufeliu ar' remané daunatu.

In tipu de rebonificare s'a statoritu dupa unu calculu mediu o contributiune, carea se fia equivalenta taxelor de transpunere ce le pierde, si de aci se numesce *equivalentu* (illeték-egyenérték).

Asiá dar', tóte averile corporatiuniloru (persone *moralé*) platescu equivalentu, si pentru acest'a sunt scutite de taxe de transpunere, la casu cându vëndu ori cumpara¹⁾. Ómenii privati din contra platescu taxe de transpunere si competentie erariali; dar' sunt scutiti de equivalentu. Prin acést'a sarcinile sunt egalu impartite.

Equivalentulu se arunca de catra Oficiile reg. pentru demesurarea competentieloru, pre câte unu periodu de 10 ani. Aceste trimitu *cóle de fassiune* (bevalási iv) la preoti, curatori, docenti sel. cá usufructuari si administratori ai averiloru parochiali.

Ei sunt detori a implé cólele acéle, in limb'a magiara, dreptu si conscientiosu. Si anume:

In cól'a pentru *imobilie*, rubric'a 1-a are se se scrie Nrulu curentu; in a 2-a numele posesorului; in 3-a Obiectulu, pr: casa, gradina, arátoriu, fénatiu sel.; in 4-a titlulu posesiunei. De es. beseric'a va scrie: *tulajdon* (proprietate), er' preotulu, cantorulu si do-centele: *javadalom* (dotatiune); in 5-a numerii topo-grafici ai parceleloru de paméntu ori case, in 6-a estensiunea paménturiloru; in 7 se aréta prin o trasura (1), dupa cum cas'a e cu ridicatura, ori nu, si Nrulu casei; in 8 venitul curatu catastralu dupa paménturi; in a 9-a arénd'a casei; in 10 darea casei *dupa clase* (adeca pentru cele ce nu sunt exarendate, ci servescu de locuintie usufructuariului); in 11 regalii, pr: vami, téguri, crismaritu, déca suntu strinsu legate de vre-o mosfia a parochiei. Din contra, dreptulu crismaritului de 3 luni se socotesce cá avere mobile. Rubricile 12, 13, 14 si 15 remánu góle, spre a le implé Oficiulu pentru demesurarea competentieloru. In rubric'a 16 trebuie se se inferésca ori-ce *observatiuni*, referitóre la positiunile din fasiuni. Ast'a e de mare insemnate, cáci in cól'a de fassiune trebuie marturisitu totu, dar' nu tóte sunt supuse equivalentului. Asi'a spre es. edificiulu besericeí, cemeteriulu, scól'a, gradin'a de pomi sunt scutite de equivalentu; si scutirea acést'a trebuie amentita in rubric'a 16, aretându-se menirea loru. Cáci lucrurile ce au scopuri religióse si culturali nu aducu castigu, si in urmare nu platescu equivalentu.

Positiunile referitórie la venitul catastralu (pr: 8, 9, 10 & 11) trebuie se fia probate prin adevierintia dela primari'a comunale (jude si notariu). Mai bine e, déca acesti'a adeverescu la finea fassiunei, cá positiunile respective sunt corecte si consuna intocmai cu

ale Catastrului. Déca fasiunile nu sunt adevierite, fassionatoriulu se pedepsesce cu 1—25 fl. v. a.

Cólele implute si subscrise de fassionatoriulu, trebuie se se substérna pana in 31 Martie a. c. Oficiulu reg. pentru demesurarea competentieloru. Este in interesulu fassionatoriului, cum si a averiloru besericesei si scolare, cá fassiunile se fia drepte si substernute la timpulu seu. Cáci, de se va pune unu venitu mai mare, de cum e in realitate, se va aruncá o soma mai mare de equivalentu, si sum'a acést'a trebuie platita in 10 ani. De se va pune unu venitu mai micu tainuindu cev'a, se pedepsesce cu sum'a tainuita, luata de 3—6 ori mai mare, si eventualu ne poténduse eruá, cu o pedépsa de 1—500 fl. v. a.

Er' de nu se voru substerne pana in 31 Martie a. c. se va pedepsi dupa mesur'a tempului de întârdiare, cu $\frac{1}{4}$ — pana la sum'a întréga a equivalentului, adeca, anululu primu trebuie se platésca equivalentulu in duplu.

De sine intielesu, cá paménturile si casele, ce sunt proprietate privata a preotiloru ori docentiloru, n'au se între in cólele de fassiune, nici n'au de a platí dupa ele equivalentu.

Oficiulu pentru demesurarea comp. suméza (in rubr. 12) venitul curatu dupa paménturi, lu-imultiesce cu 20, si acést'a e *pretiulu* paméntului. Apoi arunca câte 40 cr. dupa fia-care suta floreni si sum'a dobéndita va fi darea de equivalentu pre unu anu dupa acelea paménturi. Spre es. Beseric'a are paménturi cu unu venitu catastralu de 25 fl. Acesti 25 fl. $\times$ 20 = 500 fl. (pretiulu paménturiloru). Socotindu apoi dupa fia-care suta de aci câte 40 cr., va fi de 5×40 cr. = 200 cr., adeca 2 fl. equivalentu. Florenii si crucerii între dieci, se rotundiescu la diecimea mai de aprópe. Spre es. déca venitul curatu alu unui paméntu e 7.67 cr., pretiulu lui va fi: $7.67 \times 20 = 153.40$, rotunditu in 150 fl. $\times$ 40 cr. = 60 cr. equivalentu. Seau: dupa venitul curatu $7.87 \times 20 = 157.40$, rotunditu 160 fl. $\times$ 40 cr. = 64 cr. equivalentu.

Pentru casele date in arénda (rubr. 9) se computa astufelu: Sum'a aréndeí pre unu ann se imultiesce cu 15, si productulu va fi *pretiulu* casei. Si dupa pretiulu acést'a se arunca cá equivalentu câte 40 cr. dupa fia-care suta, seau 4 cr. la fia-care 10 floreni. Spre es. déca o casa aduce chiria (arénda) anuale de 100 fl. v. a., atunci $100 \times 15 = 1500$ fl. va fi *pretiulu* ei; cate 40 cr. aruncati dupa fia-care suta din pretiu va fi: 15×40 cr. = 600 cr. = 6 fl. equivalentu anualu dupa ace'a casa.

Dupa casele parochiali, docentali sel. cari servescu de locuintie acestor'a, si asiá platescu dare de casa (dupa clase) prevediuta in rubric'a 10 se computa equivalentulu astufelu:

¹⁾ Vedi equivalentulu de G. Popu Blasiu pag. 6 dedesub.

Darea de casa din anulul precedentu se imultiesce cu 60, productulu va fi pretiulu casei; er' 40 cr. aruncati dupa suta, ne va dá equivalentulu anualu solvindu dupa cas'a ace'a. Sre es. Pentru casele parochiali s'an platitu anulul 1887 dare de casa 6 fl., acesti $6 \times 60 = 360$ fl. pretiulu casei. 360×40 cr. = 144 cr. = 1.44 cr. dare de equivalentu.

Pentru pamânturile si casele scólei, si preste totu ale instituteloru de invetiamentu, equivalentulu e cevasi mai micu. Si anme, la computarea pretiului lor, la pamânturi se ieau 19 in locu de 20, er' la case 14 in locu de 15.

In cól'a pentru *averea mobila* trebuie se se fasionéze: in rubric'a 1-a banii gat'a; in a 2-a capitalele in bani ori hártii de valóre (depusi in bance ori la privati); in 3 si 4 obiectele pretióse. Sub positiile urmatóre: 5 requisite, 6 vite 7 mobillii, 8 ícöne, 9 cárti si 10 altele de aceste, se intielegu mai multu lucruri de luxu ori de venitu, ce nu se tienu strinsu de ajustarea necesaria economica. Au prin urmare se remána góle. De aceste parochiile au prea pucine. Càci mesele, scaunele, ícönele, praporii; bancele scólei si celu alaltu mobiliariu, se tienu strinsu de ajustare, si astufelu indispensabile pentru servitiulu divin, ori pentru invetiamentu. Pentru aceste nu se platesce equivalentu. De asemenea vitele, carulu, plugulu si cele alalte requisite economice ale preotiloru, docentiloru scl. sunt ajustári economice (gazdasági szerelvény) si apertinentie ale averei imobile, prin urmare scutite de equivalentu, si cá atari sunt de infiratu sub posit. 11 a fasiunei pentru averea mobile.

Pre faci'a a 3-a sub I vine sumarea averei mobileloru de sub 1—10. Din acést'a se subtragu sub II tóte detoriile si sarcinele, ce zacu asupr'a averei. Er' sub III. Restulu activu. Dupa sum'a acést'a se arunca equivalentu. Si anume: dupa fia-care suta de floreni câte 20 cr., seau dupa 10 fl. câte 2 cr. v. a. Spre es. Cutare beserica are 1550 fl. v. a. in bani parati si depusi. 1550×20 cr. = 310 cr. adeca 3 fl. 10 cr. v. a. dare anuale de equivalentu pentru averea sa mobile.

In casu, candu cutare parochia se ar' aflá in-greunata cu sum'a de equivalentu ce i-s'a pusu in cól'a de platire, póte recurge in tómpu de 30 díle in 1-a instantia la Oficiulu pentru demesurarea competintiei, in a II-a instantia la directiunea finantiala respectiva, er' in a III-a póte apelá la Tribunalulu reg. finantialu (pénzügyi közigazgatási bíróság) in B-pest'a*).

N.

* Inviatiuni mai pre largu se potu aflá in *Equivalentulu, îndreptariu practicu* de G. Popu. Blasiu, 1881; si in Artichulu de lege XLV din 1887.

Instientiare.

Conformu §. 11 alu statutulu pentru redactarea si administrarea Organulu „Foia besericesca si scolastica“ Organu alu provinciei besericesci greco catolice de Alba Julia si Fagarasiu: prim'a adunare ordinaria semestrale a consortiulu constituitu pentru redactarea foiei mai susu nunite, se va tiené in 3 Aprilu st. n. a. c. — cu scopulu prevediutu in acelu statutu: de a se reportá adeca despre partea intelectuale a foiei in decursulu semestralulu espiratu, de a se dá ratiuni despre banii de prenumeratiune incursi si de a discutá si alte cestiuni referitorie la progresulu foiei — ceea ce prin acóst'a se aduce la cunoscentia tuturoru membriloru si colaboratoriloru.

Blasiu 28 Febr. 1888.

Dr. Joanu Ratiu
Presiedintele consortiului.

Revista.

„(Medicu Romanu in Vien'a“). Se aduce la cunoscentia „cá Dlu. Dr. Sterie N. Ciurcu sa instalatu difinitivu in „Vien'a, VIII Alserstrasse Nr. 49, unde practizésa cu celu „mai deplinu succesu; prin vechile s'ale relatiuni cu somitatiile „medicale din capital'a Austriei densulu póte fi de celu „mai mare ajutoriu pentru pacientii Románi, cari se ducu „se consulte ilustritatile facultatei de acolo; dar' chiar' „acea din compatriotii nostri, cari n'ar' voi seau n'ar' „poté se parasésca tiér'a, potu prin Dlu Dr. Ciurcu se „consulte pre specialistii Vienesi, adresandu prin poste séu „prin telegrafu istoriculu si simptomele bólei.

„Mai suntemu pre de alta parte informati, cá Dr. Sterie „N. Ciurcu are de cugetu se deschida in Vien'a o casa de „sanatate, destinata anume pentru cautarea pacientiloru „Románi.

„Felicítámu pre Dlu Dr. Ciurcu si i uramu celu mai „deplinu succesu“.

(† Anuntiu tristu). *Basilii Maioru* fostu parochu gr. catolicu in Chimitelnicu si v.-protopopu alu Pogacelei de Campia, carele inca cá studente si teologu in seminariulu din locu pre la an. 1858 escelá in cantári alaturea cu renumitulu cantoru *Nicolau Begnescu*, a repausatu in 14 Februaru a. c. la 8 óre demanéti'a, in etate de 54 ani.

Fia-i tierin'a usióra si memori'a binecumentata.

(† Anuntiu tristu). Dr. *Joane Colceriu* fostu medicu alu curtei metropolitane, alu capitululu, si alu instituteloru de invetiamentu din locu, profesoru de medicin'a pastoralu in seminariulu archidiecepsanu servindu cu conscientiositate aici in locu tómpu de 9 ani, a repausatu in 22 Februaru a. c. in etate de 56 ani si s'a inmormentatu in cimiteriulu greco catolicu din locu in 24 Februaru cu ceremoni'a indatinata.

Fia-i tierin'a usióra si memori'a binecumentata.

(Opuri teologice). Dela tipograf'ia seminariale din locu se potu capetá cu pretiuri reduse urmatoriele opuri teologice:

1. Etic'a crestina de Dr. *Joane Ratiu* . . . 2 fl. 50.
2. Prelectiuni teologice despre matrimoniu 2 fl. 50.
3. Institutiunile dreptulu besericescu . . . 3 fl. —

Partea scolastica.

Epistole de pre terenul pedagogiei practice.

I.

Stimate amice!

În trei veri după oalta mi-am fostu propusu se me mai misicu de acasa — în tîmpulu ferieloru. Si mi-am si realizatu propusulu mai alesu din două motive, odata se mai intrerumpu ocupatiunile si se dau si ceriloru-acestui centru de viétia psihofisica-libertatea cea atátu de dorita si de cautata de tóta faptur'a; ér' de alt'a, cá se-mi mai imbogatiescu esperinti'a prin autopsia in directi'a carierei mele. Âmblat'am si petrecut'am mai in tóte partile tieriei si între altele m'am convinsu nu odata, cá, Dieu! si la noi a inceputu o „culturo-mánia“ pré tîmpuria a baetiloru, mai alesu in brésl'a inteligentiei a-si secerá jertfele s'ale. Ingrigitu fórte, cá „mani'a“ odata ivita, déca nu i-te opuni indata la inceputu cu totu aparatulu de indemána, se latiesce si coplesiesce totu, ce afla in cale, cá si ori care bóla epidemica: mi-am propusu inca in tótna a-Ti comunicá câteva epistole deschise in *cestiunea ingreunarei preste mèsura a tînerimei scolarie in scóla si acasa*. O facu acóst'a in interesulu publicu alu scólei si alu familie si inca condusu si ajutatú si de esperintiele unui distinsu pedagogu strainu, cá asia mai usioru se mi-se créda. Pentru-cá la noi ómenii s'au cámp deprinsu a-Ti crede numai ce audu din carte. Asia tieranulu nu pré crede ce-i predica preotulu de rostu, ei numai ce vede cetinduse din o carte mare d. e. din „cazania“, inteligentulu de geaba i spuni ceva, cá Te intréba „Cine Ti-a spus'o“? „De unde o scii“? etc. Éca unu motivu, din care am totu aménatu cu publicarea esperintieloru mele, pâna ce spre bucuri'a si mangaiarea mea mi-vine la mâna „*Revis't'a pentru interesele causei scolastice in Austri'a*“, in carea dau preste cestiunea vitala pomenita mai susu, lamurita din mai multe puncte de vedere. Convinsu, cá totu parintele vá profitá multu din espunerile aceste: me grabescu a Ti-le impartasi ilustrate cu esperintiele mele, precum urméza :

Ne totu plângemu — dice cãlèuzulu meu¹⁾ — si cu dreptulu, cá generatiunea nóstra începú a deveni totu mai debile, cá antecesorii nostri erau mai virtuosí, mai tari, si chiar' noi cá parinti avemu ocaziune a observá, cá baetii nostri suntú mai putfnu vênjosi, decátu cum erámu noi in asemenea vrésta. Dar'

¹⁾ Dr. E. Hannak, directoru la pedagogiulu din Vien'a in *revist'a Oesterreicher Schulbote* N-rii 1--2 din a. e.

cercetari statistice au doveditu fara indoieia, cá generatiunea actuala in vrésta nu remâne inderetulu celor'a de mai nainte; inse avemu semne ce nu ne lasa de locu se ne insielamu, cá desvoltarea *poteriloru fisice* pre di ce mergemu, dà totu inderetu. Vedi atáti'a patimasi, atáti'a slabiti de ochi, crescerea pèrului nu-i asia desvoltata, cá mai nainte, nervositatea este o bóla asia generala, galbinarea, catarulu etc. secerá jertfe din tîneretulu nostru. In faci'a acestui reu, ce ne imple de grigia, ne întrebamu: De unde regresulu acest'a fisicu, degeneratiunea acést'a? Altcumu trebuie se concedemu, cá mèsurile pentru prosperarea fisica a omului: cá nutrementulu, grigi'a pentru formarea si provederea corpului cu cantitatea necesara de sânge si pentru o dieta ratiunala, mèsurile aceste, dícu, se considera mai bine, decátu in trecutu. Déca acuma cumpànimu bine, cá de unde provine regresulu materialu si fisicu alu generatiunei nóstre, ajungemu la rezultatulu neindoiosu, cá viermele, ce róde la tulpin'a vietiei fisice a tîneretului nostru este *insarcinarea-i preste mèsura*. Si óre cari potú fi cauzele fisiologice ale acestui fenomen? . . . Dênsulu jace in *ingreunarea preste mesura a ceriloru*. Scrutarile fisiologice au constatatu adeca, cá omulu pentru viét'a s'a aduce cu sine *potere de totu marginita*. Poterea acést'a trebuie se ajunga spre a mijloci tóte functiunile de viétia, atátu cele fisice, câtú si cele spirituale. Déca acum întrebuintiamu din cuantulu acest'a de *potere* mai multu într'o parte, detragemu celeialalte pãrti.

Conditianile si impregiarile vietiei devinu pre di ce mergemu, totu mai grele. Referintiele nóstre tîmpurale nu ni suntú favoritorie pentru lupt'a de esistintia. Fia-care insu trebuie se-si încórde in lupt'a acést'a într'unu gradú inaltu *poterile s'ale fisice si spirituale*. Prin tocirea acést'a a *poteriloru* se debilitéza constituti'a luptatoriului, si numai ce vedi, cá tat'a si mam'a slabiti in fisiculu lorú *transplánta* rèulu acest'a si asup'r'a prunciloru lorú. Atari baeti trebuie apoi se pórté lupta mai grea, decátu parintii lorú. Ei trebuie se-si încórde *poterile* cu multu mai tare, dar' nu aducu cu sine *conditianile de lipsa* spre ace'a. De aci aparintiele triste, ce-le observamu dílnicu déjà la tînerimea scolaria: déca nu chiar' galbinaria — paliditate védita, slabitiune, nervositate; má si chiar' *apetitulu-proverbialu* la baeti — *scaritaritu*.

Apoi si alta lege a descoperitu fisiologi'a, carea merita in obiectulu nostru cea mai mare *atentime*; anume, cá *formarea si desvoltarea interna a fia-carui organu stá in raportu întorsu cu cea esterna*. In urmare, deca ajutamú si inaintamú desvoltarea ceriloru

în direcți'a internă, ace'asi lucrare rămâne îndereta în direcți'a externă. Pentru celelalte funcțiuni vitale nu rămâne putere, și cea ce ar' trebui se formeze corpulu, se risipește la formarea crerilor. Sângele năpădesce la fă-care lucrare spirituală în creri; și de cumva totu încordamă lucrarea, nu arare-ori trage după sine . . . mórtea baetului. Se-Ti ilustrezu, stimate amice, asertiunile de mai susu, cu unu casu prea seriosu, ce ni-lu împartiesce unu pedagogu distinsu de ai nostri¹⁾.

„Casulu se întemplă — ni se istorisesc — în scóla de modelu din F. Invetiatoriulu admniasc pentru conturbarea liniscei dejă de vre-o trei ori pre scolarulu N. de altmíntrele tăcutu și de omenía. Neavéndu inse vorbele s'ale nici unu resultatu, invetiatoriulu alérga cu pasi repedi la scolaru. Dar' acest'a sare iute pre mésa, ia o positiă provocatoriă, și-face mânele pumnu și privesce la invetiatoru cu ochii aprinsi și întiepeniti. Privelisceă acésti'a neasteptata produse în sufletulu invetiatoriulu o schimbare totală: aprinderea s'a se potolise îndata și cu tonu liniscitu, dîse: „Siedi Nicolae!“ Apoi se suí érasí pre catedra și propuse fara intrerumpere mai departe. La capetulu prelegerei comunică casulu cu directorulu scólei, carele decide a se face cercetare. . . Dar' scolarulu nostru fú insinuatu morbosu, și nu merse la scóla nici a dóu'a, nici a treí'a dî. Parintií sei cu stare și în positiă onorifică chiama pre toti medicii din localitate; dar' acesti'a stau în giurulu patului bolnavulu baetu, fara cá scie. ce se încépa. A patri'a dî uniculu baetu alu acestoru parinti nu se mai află între cei vii. Tênguirile lorú după fiulu pierdutu ajunsera pana în localulu scólei și atinsera de o potrivă iniúile invetiatoriulu cá si ale scolariloru. Medicii staruira a se face sectiune, spre a poté constată caus'a mortii, cea ce obținéndu și facéndu, aflara, că *tuberculele creriloru erau gátă se plesnéscă*; de aci congestiunile acute și în urma apoplecsi'a de creri“.

Pána aci istori'a; și scen'a, credu, că vâ fi terminata, deca voiu adauge, că scolarulu nostru érá prea imbulditu cu totu felulu de ocupatiuni spirituale și la scóla și a casa. Éca, stimate amice, ce privelisce ne póte oferi pretensiunea și dorinti'a escesiva a unoru parinti nu atátu neprecugetati, cátu mai multu neorientati în ale pedagogiei. Cum s'ar' fi terminatu scen'a de mai susu, déca din intemplare mân'a invetiatoriulu nostru — împinsu și elu de mânia — ar' fi venitu în atingere cu capulu scolarulu dejă cuprinsu de morbu? Cea mai mica sguduire facuta prin presiune mecanică, ar' fi avutu de urmare, că partile dejă pline de sânge se plesnéscă — și mórtea se urmeze inmediatu! Cugeta-ti amice! déca poti, întregitu tabloulu: cadavrulu unni scolarin la petiórele unni invetiatoru conscientiosu și bravu — în midiloculu aloru 60 de fiúntie nevinovate! Intipuesce-ti rusínea și nefericirea invetiatoriulu! Bietulu invetiatoru! nevinovatu ar' fi fostu siguru aruncatu pre banc'a acusatiloru și . . . osénditu pentru ucidere!!

Vedi, cátu de netrecutu de lipsa este pentru educatori: parinti, dar' mai alesu pentru invetiatori studiarea antropologiei cu tóte partile s'ale! Vedi, psihologi'a și fisiologi'a în servitiulu pedagogiei! Pricepi de aci cátu de lipsita de temeiu este acuzarea ridicata de unii asupr'a profesoriloru de pedagogia, că batu fara folosu câmpii psihologiei și cel'a alu fisiologiei! Ei, frate, déca vremu *invebiáméntu, scóla educativa*, trebue, că catedr'a de pedagogia se nu lipsésca din nice unu institutu românescu, și ace'a se se încréda totu de aun'a barbatiloru celoru mai probati.

Și acuma, după digresiunea acésti'a multu folositoria, se me întorcu la obiectu, după-ce vedu, că mai am puțină hárta menita pentru epistol'a de facia. Dar' chiar' se nu urmeze precum din norocire nici nu urméza de cele mai multe ori mórtea din încordarea prea mare a creriloru baetiloru; déca activitatea spirituală a acelor'a duréza prea lungu, ori se face prea intensiva, corpulu nu-i rămâne sângele de lipsa spre a-lu nutri și formá de ajunsu. Că faptulú acest'a baséza pre adevéru, că adec'a munc'a spirituală consuma puterea fisică, ne dovedesce esperinti'a dílnica. Asia, cându suntemu fórté ocupati cu afaceri comune, nu suntemu în stare a pune la cale, și mai puțin a ispravi ceva lucrare spirituală. Siguru, că și Tu amice, și ori care onu a potutu esperiá acésti'a. Cându stomaculu este ocupatu cu mistuirea, nu suntemu dispusi a ne cuprinde și cu ceva lucrare spirituală serioasă, precumu au dísu dejă cei vechi: „Plenus venter non studet libenter“. Și întorsu tieranulu, carele în asudórea fetiei sale și-agonisescă pânea de tóte dílele nu-i în stare ne cum se ispravésca, dar' nici se se apuce de ceva lucrare spirirituală.

Cum se ingreunéza preste mészura crerii, în epistol'a urmatória.

Salutare!

V. Gr. Borgovanu

Genes'a și însemnatatea basmeloru poporale.

Productu alu geniulu poporalu basmulu (povestea) este asia de vechiu cá omenimea. Obiectulu basmulu suntú faptele (ideale) miraculóse, esíte din fantasi'a viua, bogata și productiva a poporulu. De ace'a în basme se oglindesc și modulu lui de gândire, despre „unu idealu pierdutu în nóptea unei lumi ce nu mai este“. Pasiunile și aspiratiunile inínni omenesci, întemplárilé mari, din víeti'a popóreloru și a omenimei, dau Geniulu materia cu prisosintia. Dorintiele inímii suntú inse nemarginite. De ace'a Geniulu creéza și fiúntie ideale, cu poteri supranaturale, cari, trecúndu prin grele probe, se le duca în deplinire. Poetii necunoscuti — poeti neplatíti — ai poporulu contempla sórele și influinti'a lui binefacatória. Apunerea sórelui li-dá ocașiune se supuna, că vre-o data sórele a fostu furatu de pre ceriu de smei, fiúntie necurate de pre ce'a lume, și unu viteazu nesdravenu lu-re-aduse după multe și grele lupte. Intre-

¹⁾ »V. Petri« Scol. Romana I pag. 200.

prinderea este de totu gigantică; de acea Eroulu naratiunii se asociază cu genii că „*strâmba-lemnă*“ — rege alu pădurii — „*sfarmă-pătră*“, gemenulu seu, care domnesc preste munti; unu *Piticu, c'uuu ochiu în frunte* — care vede în lumea totă: pre pamântu, prin nuori si prin mări; cu alte persône miraculoșe, cari nu-su supuse slabitiuniloru omenesci, nici chiar' elementelor.

Alta data fantasi'a viua personifica sórele celu mândru si lu-numescă „*Fetu-frumosu*“, — unu Apollo românesc — cu pèrulu de aur si-lu însóra cu cea mai frumoșă si mai simpatica creatiune ideala cu „*Ilen'a-Cosinzén'a*“, — o Vinere partinitória româniloru.

Frumșeti'a campului smaltatu cu flori dă geniului poporalu ocașiune de a creá unu „*Voinicu înfloritu*“ — imperatulu floriloru. — Gróz'a ce insuflă codrii seculari cu intunecimea lor dă ansa de a creá o fiintia dusmanóșă „*Mam'a pădurii*“, carea decomun repune pre unulu din voinicii frati naturali seuu frati de cruce.

Invidi'a si reutatea este personificata in Bab'a-Dochia, Bab'a-Gai'a, Ventóșe, sierpi, lauri-balauri, s. a.

Credinti'a lumii antice despre Nimfe si Sirene, tradițiunile si miturile suntu strafigurate si preperate printre elemente crestinesci cá S. Domineca s. a. Nimfele suntu reprezentate prin *dîne*, fiintie capricioșe, cari locuescu in castéle tainuite, se scaldă in lacuri de lapte dulce si-si batu jocu de viteji. Suntu povesti, cari amintescu in forma fantastica nascerea lui Romulu si Remu si fundarea Romei, („Doi copii cu perulu de aur“); altele érasu suntu travestfi bizare a mitului despre espeditiunea Argonautiloru, despre minunile lui Hercule si Teseu, despre Ulise si Ciclopu.

Povestile suntu produse literarie de genu epicu.

Pentru epopea nu este isvoru mai abundante decâtu povestea si tradițiunea.

O epopea nu póte fi nationala, fãra elementele, din cari traesce natiunea. Si sciutu este, că factorii insemnati in educatiunea estetica si nationala pentru tóte generatiunile poporului românau au fostu basmele. „Basmel, dicu frati Grimm, parte prin respândirea loru esterna, parte prin fiinti'a loru interna, suntu destinate, se cuprinda credinti'a curata a unei contemplatiuni copilaresci asupr'a lumii; ele nutrescu immediatu, cá laptele, blându si placutu; seuu cá mierea, dulce si satiosu, fãra de a ingreuná“. Basmel nóstre si-au aflatu aplicatiune potrivita si pâna acumu in epopee. „Negriad'a“ dlui Aronu Densusianu este avuta de elemente mitologice românesci. Semnu imbucuratoriu! Epic'a românescă incepe a se cultivá pre base naturale, pre sustratulu, ce-lu dă geniulu fecundu alu poporului. Ne lipsesce numai unu Ariosto, cá din minunatele nóstre basme poporale se se compuna unu *Orlando* românesc.

Din acést'a importantia a basmeloru arméza detorinti'a de a-le aduná cu scumpetate, pestrându neatinsu pictoresculu graiu poporalu. De securu, că multe voru fi pieritu din memori'a generatiuniloru; er' altele se voru fi straformatu in decursulu tîmpului.

Consciinti'a nationala ne fiindu inca desvoltata, nime pâna mai de-unadi nu s'a ocupatu cu colectarea pretiosului tesauru din literatur'a poporala. Cronicari straini magiari si poloni din secl. XVI—XVII amintescu, că principi si regi si-afláu desfatãre in productele geniului poporalu românesc, dar' nu le-au insemnatu nici strainii, nici cronicarii nostri. Numai Vorniculu Joanu Niculeea (cronicariu moldovanu din secl. XVII) a insemnatu din punctulu seu de vedere „o sama de cuvinte“, adeca 42 tradițiuni. Nu e de mirare! Germanii insisi numai la inceputulu seculului acestui'a s'au apucatu a mantui de pierire basmele lor (Fratii Grimm la a. 1812). La 1845 au publicatu frati Schott din Banatu prim'a colectiune de basme românesci. De atunci s'au deschisu ochii nostri si astadi avemu colectiuni insemnate cá ale d-loru: Fundescu J. C., Stancescu, Arsène T., — apoi frumoșele povesti ale lui A. Panu, desfi — versificate — si preste tóte, colectiunile de mare pretiu ale binemeritatului „Unchiasiu-sfatosu“: Petru Ispirescu. Din tempulu mai din cóce notamu colectiunea dlui J. Sbiera. Multe si frumoșe povesti au aparutu in Calindarie („Calindariulu basmeloru“), in foi periodice, má chiar' si in cele politice, dar' se nu ne amagimu. Suntemu inca la inceputulu lucrării, nu asia usióre, precumu s'ar' paré.

Carturarii nostri, cari stau in nemijlocita atingere cu poporulu si-ar' implini o detorintia nationala a culege cu diligenția si ingrigire aceste margaritarie, cari se voru însfrá óre-cându in scumpe salbe.

Al. Viciu,
profesru.

O cathechesa practica.

Lectiunea a dóu'a

2. *Noi ómenii suntemu pre pamântu, cá se iubimu pre Domnedieu.*

Catechetulu: In ór'a trecuta amu auditu pentru-ce suntemu noi si toti ceialalti ómeni pre pamântu. Acum dorescu se vèdu, cine a tienutu in mînte cele, ce le-amu invetiatu noi in ór'a trecuta. George! mai tieni tu mînte? *Prunculu:* — C. Pentru-ce suntemu noi ómenii pre pamântu? (Respunsulu se repetiesce decâtu singuratici, apoi decâtu toti in coru). *Pr.* — C. Asia e! acumu voi cu totii scifi pentru-ce suntemu noi ómenii pre pamântu? Dar' apoi noi ómenii nu suntemu pre pamântu numai, cá se cunóscemu pre Domnedieu, éi cá se-lu si iubimu. Inainte de a incepe inse a vorbi despre acést'a, vréu se ve mai intrebú inca altu-ceva. Joane! Spune-mi tu: cine-ti dă in tóte dílele de mâncare? *Pr.* — C. Octavie! Cine ti-a datu vestmîntulu acest'a? *Pr.* — C. Cine ve dă vóue tóte, de câte aveti lipsa? *Pr.* — C. Asia dara parinti'ii vostrii ve dau vóue de mâncare, de beutu, vestmînte, cárti si tóte, de câte aveti lipsa. Vedeti, cátu bine ve facu éi. Din acést'a poteti cunóscé, cátu de tare ve iubescu éi. Óre voi inca i-iubiti asia tare? *Pr.* — C. Pentru-ce i-iubiti asia tare?

Pr. — *C.* Voi trebuie se iubiti pre parintii vostrii totu de-aun'a. Nicolae spune-mi pentru-ce trebuie se iubesci tu pre parintii tei? (Aici lasa catechetulu se se enumere toate binefacerile primite dela parintii, apoi continua) Asiadara parintii vostrii ve dau voue de mâncare, de beutu, ve dau vestimente, ve tienu la sine, au grigia de voi, cá se remâneti sanetosi si facu pentru voi toate, câte numai potu face. Dar' apoi spune-mi tu Teodore, cându ti-potu dá parintii toate acestea? *Pr.* (Prunculu tace). *C.* Póte-ti dá tatalu teu de mâncare, cându e morbosu si nu póte lucrá, cá se castige coela de lipsa? *Pr.* — *C.* Póte-ti dá mamat'a camésia, cându e morbósa? *Pr.* — *C.* Asiadara cându potu se-ti dée parintii tei coela de lipsa? *Pr.* — *C.* Asia este! numai cându suntu sanetosi. Dar' óre cine le dá sanetatea? *Pr.* — *C.* Asia e! Domnedieu dá parintiloru vostrii sanetate si face, cá ei se póta cascigá bani si se ve dée pânc etc. Inse dela cine au parintii vostrii pâncá etc. etc.? *Pr.* — *C.* Dela cine au parintii vostrii toate bunatatile, ce vi-le dau voue? *Pr.* — *C.* Domnedieu le dá toate, de câte au lipsa pentru sine si pentru voi: mâncarea, beutur'a, îmbracamintea, locuinti'a, sanetatea etc. Dela cine vinu dar' bunatatile, ce-le primimu? *Pr.* — *C.* Vedeti dara, toate acestea ni-le dá bunulu Domnedieu, fiendu-cá asia tare ne iubesc. Iubesci si tu Octavie pre Domnedieu? *Pr.* — *C.* Dar' tu? Si tu? Tu? *Pr.* — *C.* Bine! noi toti trebuie se iubimu pre Domnedieu. Si pentru acést'a suntemu noi ómenii pre pamêntu, cá se iubimu pre Domnedieu. In ór'a trecuta amu invetiatu, cá noi ómenii suntemu pre pamêntu, cá se cunóscemu pre Domnedieu si astadi amu auditu, cá noi ómenii suntemu pre pamêntu si cá se iubimu pre Domnedieu. Pentru-ce suntemu noi ómenii pre pamêntu Gregorie? *Pr.* — *C.* Asia e! Noi ómenii suntemu pre pamêntu, cá se cunóscemu pre Domnedieu si se-lu iubimu. Repetiesce inca odata tu! tu! si tu! etc. (Acést'a se continua pâna cându fia-care pruncu dá respunsulu asceptatu si acést'a se imprima bine in memori'a prunciloru).

Lectiunea a trei'a.

3. Noi ómenii suntemu pre pamêntu, cá se sierbimu lui Domnedieu.

Catechetulu: Cându am vorbitu mai pre urma despre bunulu Domnedieu, asia de frumosu ati ascultat. Prin urmare de buna séma mi-veti poté spune, ce amu invetiatu atunci despre bunulu Domnedieu. Ce am invetiatu noi atunci Filipe? *Pr.* — *C.* Asiadara pentru-ce suntemu noi ómenii pre pamêntu? *Pr.* — *C.* Mai spune tu! si tu! Spuneti-mi toti impreuna! *Pr.* — *C.* Acum e bine! vêdu, cá toti ati fostu atenti. Pentru-cá ati fostu asia de bravi, voi se-ve spunu acumu o istori'ora: „Au fostu odata 2 prunci; unulu se chiamá Gregoriu si celalaltu Joanu. Fia care din ei voiá se iubésca pre tatalu seu si pre mama s'a. Gregoriu inse nu impliniá nice odata ce'a, ce i-díceau parintii. Déca lu-mână tatalu seu se cumpere ceva din

bolta, elu se ducea indata, dar' nu unde trebuia, cá la camaradii sei si se jocá cu ei. Déca lu-mână mama s'a dupa apa, se ducea, dar' punca vasulu josu si se alergá cu pruncii in susu si in josu. Ori ce i-díceau parintii se faca, nu facea. Elu nu sierbiá parintiloru sei. Cu totulu altu omu erá Joanu. Elu facea totu ce-i demandá tatalu seu si mama s'a. Déca lu-mână tatalu seu undevá, mergea indata voiosu si impliniá ace'a, ce i-a dísu tatalu seu; déca lu-mână mama s'a undevá, iute se intorcea acasa si nu remânea la jocu cu pruncii. Elu sierbiá parintiloru sei“. Despre cine am vorbitu eu acumu Georgie? *Pr.* — *C.* Cum se chiamá prunculu celu de antáiu? *Pr.* — *C.* Cum se chiamá alu doilea? *Pr.* — *C.* Ce scii tu despre Gregoriu? *Pr.* — *C.* Ce scii despre Joanu? *Pr.* — *C.* Ce mai scii inca despre ei, Teodore? *Pr.* — *C.* Care dintre amêndoi a implenitú toate, câte au dísu parintii loru? *Pr.* — *C.* Cându cineva implinesce toate, câte dícu parintii sei, atunci sierbesce parintiloru sei. Sierbit'a Joanu parintiloru sei? *Pr.* — *C.* Pentru-ce a sierbitu? *Pr.* — *C.* Sierbit'a Gregoriu parintiloru sei? *Pr.* — *C.* Pentru-ce n'a sierbitu? *Pr.* — *C.* Cându sierbesce dar' prunculu parintiloru sei? *Pr.* — *C.* Cându nu le sierbesce? *Pr.* — *C.* Sierbit'ai si tu Octavie parintiloru tei? *Pr.* — *C.* Ce ai facutu tu atunci parintiloru tei? *Pr.* — *C.* Déca vréu parintii tei, cá tu se-le faci ceva, trebuie se ascepti multu? *Pr.* — *C.* Asceptat'a Joanu multu pâna cându a facutu cea ce i-a dísu tatalu seu seau mama s'a? *Pr.* — *C.* Pentru-ce a facutu toate indata? *Pr.* — *C.* Asia e! pentru-cá a iubitu pre parintii sei; pentru acea, a facutu toate, câte i-au dísu parintii sei; pentru ace'a li-a sierbitu. Nicolae! mai spune-mi inca odata, cându sierbesce cineva parintiloru sei? *Pr.* — *C.* Ce face acel'a, care iubesc pre parintii sei? *Pr.* — *C.* Asia e! acel'a care iubesc pre parintii sei, le sierbesce. Prunciloru! voi trebuie se sierbiti totu de aun'a parintiloru vostrii; déca i-iubiti, trebuie se impleniti totu de aun'a cea ce ve dícu se faceti. Dar' óre pre cine trebuie se iubiti voi afara de parinti, inca mai tare? *Pr.* — *C.* Asiadara cui trebuie se-i mai sierbiti voi afara de parintii vostrii? *Pr.* — *C.* Vedeti! pruncii si toti ómenii trebuie se sierbésca nu numai parintiloru sei, ci si lui Domnedieu, adeca ei trebuie se faca cea ce voiesce Domnedieu; prin urmare si noi trebuie se sierbimu lui Domnedieu. Georgie! Cându sierbimu noi lui Domnedieu? *Pr.* — *C.* Vedi! Si pentru acést'a suntemu noi ómenii pre pamêntu. Pentru-ce mai suntemu noi ómenii pre pamêntu? *Pr.* — *C.* Mai spune inca odata tu! si tu! *Pr.* — *C.* Mai inainte amu invetiatu, cá noi ómenii suntemu pre pamêntu, cá se cunóscemu si se iubimu pre Domnedieu. Astadi am auditu, cá noi ómenii suntemu pre pamêntu si cá se sierbimu lui Domnedieu. Asiadara noi ómenii suntemu pre pamêntu, cá se cunóscemu pre Domnedieu, se-lu iubimu si se-i sierbimu. Care dintre voi mi-vá poté spune acumu toate acestea la olalta? *Pr.* — *C.* Nicolae! spunemi tu! tu! tu! (Respunsulu se repetiesce pâna cându pruncii lu-potu dá cu tota precisiunea si li-se imprima bine in memoria).

Lectiunea a patr'a.

4. Noi ómenii suntemu pre pamêntu, cá se cunóscemu pre Domnedieu, se-lu iubimú, se-i sierbimú si prin acést'a se castigamú fericirea cerésca.

Catechetulu: Spune-mi Teodore, ce ai invetiatu tu pâna acum! Pentru-ce suntemu noi ómenii pre pamêntu? *Pr. — C.* Ascultati ce ve spunu eu acum: Toti ómenii, cari cunóscu pre Domnedieu, lu-iubescu si i-sierbescu castiga imperati'a cerésca, despre care de buna séma v'au spusu ceva pâna acumu parinti'ii vostrii. Ce castiga ómenii, cari cunóscu pre Domnedieu, lu-iubescu si i-sierbescu? *Pr. — C.* Asia e! prin acé'a, cá cunóscemu pre Domnedieu, lu-iubimú si i-sierbimú castigamú imperati'a cerésca. Vrei se castigi odata si tu Tite imperati'a cerésca? *Pr. — C.* Ce trebuie se faci pre pamêntu, cá se castigi odata imperati'a cerésca? *Pr. — C.* Prin ce castiga dar' ómenii imperati'a cerésca? *Pr. — C.* Vedeti prunciloru! Si pentru acé'a suntemu noi ómenii pre pamêntu. Inse ce trebuie se faca toti ómenii, cá se castige imperati'a cerésca? *Pr. — C.* Pentru-ce trebuie dara, cá toti ómenii, se cunósca pre Domnedieu, se-lu iubésca si se-i sierbésca? *Pr. — C.* Toti ómenii trebuie se-lu cunósca pre Domnedieu, se-lu iubésca, se-i sierbésca si prin acést'a se castige imperati'a cerésca. Acést'a e pentru-ce suntemu noi ómenii pre pamêntu. Vréu se ve mai spunu inca o data: Toti ómenii, parinti'ii, frati'ii si sororile vóstr'e, eu si voi toti suntemu pre pamêntu, cá se cunóscemu pre Domnedieu, se-lu iubimú, se-i sierbimú si prin acést'a se castigamú imperati'a cerésca. Georgie! Pentru-ce suntemu dar' noi ómenii pre pamêntu? *Pr. — C.* Spune-mi si tu Antonie! Tu! Tu! etc. *Pr. — C.* Bine! acum vedu, cá ati ascultatú cu totii. Déca veti tiené acestea in minte, atunci in ór'a venitória éra vomu invetiá ceva frumosu.

N.

Minciun'a, cauzele si tractarea ei in scóla.

Mai este inca o specia de minciuna, care desi raru, totusi se manifestéza in scóla.

Este in scóla unu copilu ageru la minte, diligentu, iubitoriu, ascultatoriu, gata de a face tote pentru invetiatoriu, má se areta indignatu cându cineva causéza neplacere invetiatoriului. Pentru tote aceste e onoratu cu vre unu oficiu de grijitoriu, arangiatoriu, ori siedatoriu. Cum se si nu merite unu asemenea scolariu increderea invetiatoriului? Ba ar' meritá-o dieu, daca ar' fi sinceru, si n'ar' fi prefacutu.

Fiindu cu atentiune mare, vomu aflá, cá unii din asemenea scolari, in absentia invetiatoriului suntú cei mai desmatiați si nerusinati. Comite cele mai multe nelegiuiri, apoi abusându de bun'a credintia si increderea invetiatoriului, infrica pre scolari, cá daca lu-voru denunciá, invetiatoriulu totusi nu le vá crede loru, cáci ii vá crede lui, apoi dupa acé'a le vá aretá elu loru!

Vai si amaru de scóla, decumva unu asemenea sierpe veninosu vá remané nedescoperitu.

Aici nu e la mijlocu nici frica de pedépsa, nici invetiureu dela juru. Aici e cu totul alta, aci e prefacere. Pentru ce unu asemenea copilu in faci'a invetiatoriului se arata alt-felú de cum este? Elu se arata diligentu numai pentru cá se fie favoritu; elu este bunu si ascultatoriu numai in aparintia, pentru cá se castige increderea invetiatoriului, elu se porta bine numai cá se fie laudatu de invetiatoriu si onoratu cu vreunu oficiu de grigitoriu, arangiatoriu ori siedatoriu, cáci numai atunci vá avé elu destula putere, cá nesciutu de invetiatoriu, se dée cursu liberu nelegiuiriloru si abuseriloru sale.

Dupa atâte se reasumamú ce am disu pana acum. Omulu mintiesce pentru sine cá se scape de pepépsa, mintiesce pentru altii, cáci asia e invetiaturu, ori mintiesce cu faciari'a. Asia-dara cauzele minciunei suntú: *fric'a de pedépsa, invetiaturu reu si faciari'a.*

III

Se ne gândimú putínu si la mijlócele de stérpire.

Prim'a si cea mai mare datorintia, care o are invetiatoriulu, e cá pre copiii curati si necorupti se-i ferésca de stricare. Dreptu acé'a la tóta ocaziunea binevenita, se aretamú prunciloru, prin naratiuni, esemple, fabule morali, parabole si reflexiuni uritiunea defectelorú morali. Ocaziune destula ni se dá la propunerea Religiei. Câte esemple nu se potú luá de acolo! Câte invetiaturi nu se potú aplicá!

Unu altu mijlocu puternicu pentru a ferí pre copiii de defecte morali, e esemplulu invetiatoriului.

Deci si aci invetiatoriule, *uresce insuti minciun'a, deca vrea'i, cá si scolarii inca se o urasca.* Omulu, mai alesu prunculu, arare ori face altu-ceva, de cátu ce vede pre altii facéndu, fiindu-cá instinctulu imitatiunii, lucra cu mai mare putere, mai vertosu in anii copilariei. Esemplulu celu bunu e dejá jumetate crescere si multi dintre ómeni, caracterulu loru moralu, si lu- potú multiamí numai esemplulu celui bunu, primitu dela parinti, crescatoriu ori juru. Pentru acé'a cându promiti ceva implinesce! vorb'a se-ti fie cá si realitate; ér' déca nu ai potea implini, mai bine nu promite. Nu promite agratiare, numai cá se marturisésca cu ce este vinovatu, cu atátu mai putínu, dupa aceea se lu- pedepsesci. Nu promite nici pedépsa, cáci acé'a nimicu nu ajuta ba mai multu strica, de-órece copiii atunci nu si- voru marturisi pecatele *de frie'a pedepsei*, ér' acést'a e o *causa* a aparintii minciunei. Pentru aceea invetiatoriule portate asia, cá pruncii se privésca in tine cá pre parintele loru binevoitoriu, care cu o bunavointia adeverata, conlucra spre fericirea acelorasi. Ai dreptu se pedepsesci, pentru-cá suplinesci pre parinti, si cá atare esti necesitatu a folosi contra unoru scolari mai renitenti, negligenti si petulanti si mesuri mai severe, grigiesce inse, cá de acestu dreptu se te servesci cu circumspetiune si conscientiosu. Nu te face se fi spaim'a copiiloru. Casciga-ti iubirea si increderea copiiloru, cáci atunci numai arareori, vei avé lipsa a intrebuintia pedepse in scóla, ér' cându totusi *esti silitu* a pedepsi, fá cá parintele iubitoriu, care si elu simte durerea copilului, si fá lu- pre copilu se intieléga,

că nu pedepsesci pentru-că se resbuni, ci pentru-că se îndreptezi; intru pedepsire nu te lasă a fi condus de ori care patina, pentru-că batjocn'ia, mani'a, furia, rsbunarea, numai amarescu pre celu pedepsitu si periclitéza efectulu pedepsei.

Cându te-ai convinsu, că ôre care copilu a mintitu din invetiū reu, arata-i cu vorbe blande si convingatôrie uritiunea faptei sale, spune-i destinatiunea omului si convinge-lu din esemple din istori'a biblica si din viati'a practica, că minciun'a e periclitarea nu numai a buneî întielegeri dintre omeni, ci si a unirei cu D-dieu. Nu uită a vorbi si cu parintiū copiiloru, pre cari i-tă atenti la portarea copiiloru loru.

Nu laudă nici pre acela, care si- marturisesce fapt'a, spune-le că a face acésta nu este nici o onôre seau recunoscintia, acea e datorinti'a fiesce-carui. Copiii buni si crescuti in spiritu moralu, n'au lipsa de investigari, — ei insisi cu frica si cu parere de reu, dar' cu incredere si- marturisescu pecatulu. Spre asemenea crescere se tientiésca invetiatoriulu. Cându totusi ar' trebui se tieni investigare, fi cu precautiune, nu promite iertare numai că se marturisesca, ér' apoi se-ti calci cuventulu. Cercetéza cu de-a-menuntulu, nu dá uitarei nici unu cuventu esitu din gur'a lui, care are mai multe întielesuri, ér' deca s'a descoperitu, ori esti convinsu *pre deplinu* despre vinovati'a lui, pedepsesce-lu in modu sensibilu, că celu pedepsitu se nu privésca pedéps'a de jocaria, grigiesce inse că pedépsa se nu fie nici prea brutala. Daca cu tote aceste nu ti-a succesu a scôte adevérule la iveala si a te convinge despre culpabilu, apeléza la *semtiulu de onôre a clasei*, si provóca-o că ea se-lu urmarésca, denegandu-i pana atunci ori ce incredere. In acestu casu trebuie se procedemu cu cea mai mare circumspectiune. Pre aceia, despre a caroru nevinovatia suntemu *prea deplinu* convinsi, se-i scótemu de sub pedépa, că prin acést'a, se ne manifestamu increderea facia cu cei buni. Ai de grije inse invetiatoriule, că asemenea fapte se nu le dai uitarei, ci se nu te odihnesci, pana affi pre faptuitoriulu.

Fii cu mare atentiune la aceia, cari ti-se paru faciarnici. Aratate seriosu si cercetéza dela toti despre toti. Mai alesu de oficialiū scólei pórtia grigia. Nu le dá prea multa putere, ci asia dispune trebile, că in persón'a invetiatoriului, si ei se recunósca pre judecatoriulu propriu. Aratate rece facia de acei, cari ti-se paru suspitiosi, dar' cu atátu mai iubitoriu facia de cei sinceri.

In totu loculu fii cu patru ochi si cu urechile deschise pentru a poté deosebi adevérule de minciuna.

Paralelu cu stêrpirea minciunei datorinti'a invetiatoriului este se cultiveze in inim'a prunciloru *iubirea de adevéru*.

Acésta trebuie se-o faca invetiatoriulu, căci copii dela natura, nu suntu inimici adevérulei. Spre acésta se recere:

1. Că adevérule si inaintea invetiatoriului se fia pretiosu si sântu. Invetiatoriului nu-i este iertatu nici cându a vorbi vreunu *adeveru* nici chiar' in gluma, nici chiar' vréndu se scape de o întrebare pripita din partea scolariloru.

In atare casu respondiendu: „acésta nu-i de tine“ se-i dée atentiunea spre altu obiectu.

Vorbele adevérate a scolariloru se nu le iee in batjocura, si numai in casu de prepusu fundatu, se faca a întielege, că dubitéza adevérule.

2. Se facemu că si prunciū se întielega, starea ceaticalósa a aceluia, care ignoréza adevérule, căci nu-i nici istetiune nici prudintia.

3. Prunciloru mai descepti se le esplicamu conceptulu adevérulei, se aretamu cătu este de frumosu, salutaru si placutu inaintea lui D-dieu si omeniloru adevérule, de alta parte se aretamu uritiunea si daun'a minciunei.

Procediendu pre acésta cale ne vá succede a pune frêu copiiloru minciinosi, dar' se nu credemu, că casuri mai rari nu se voru ivi, căci natur'a omenésca e debita. Atunci inse se nu desperamu. Noi se ne facemu datorinti'a.

N. Trimbitioniu.

Cocorul schiopsu.

(Dupa Kleist).

Tómn'a desbracase codrulu si cadeau frundie de via
Se cernea din aeru rece brum'a d'alba pe câmpia;
Cându la tiernuri éta vine céta mare de cocori
Rivnitori de alta tiéra si din aripi batatori.
Unu cocoru care fusese greu ranitu la vénatôre,
Singuru, intristatu si timidu stá pe tiernurea de mare,
Nevoindu cu céta 'ntréga se-si dé glasulu umilitu
Că-ci scia la tote astea, că va fi batujocoritu.

»Nu sumu schiopsu din a mea vina i-si dicea privindu aiurea;
»Binelui statului nostru cătu si voi am datu pururea.
»Nu pre dreptulu deci me faceti de batujocnra si risu
»Si eu sciu c'a vóstre arme pré suntu vrednice de plânsu.

»Vai, dar' ce-o se mi-se întemple, că acést'a cale cere
»Multa truda si nevoie, multa curagiu, multa potere
»Pentru sborulu lungu. Vai mie! nefericitulū ce suntu
»In curându undele marei mi-oru sapá siguru morméntu.
»O, tiranulu. De ce ôre nu m'a nimeritu mai bine
»N'asiu privi la céta 'ntréga cum grabesce 'n tieri streineu.
Din uscatu spre mare sulla intr'acestea vântu usioru,
Cét'a 'ncepe ordinata a-si luá fábniculu sboru.

Cu aripile intinse si tîpându de bucuria
Pre-vegziata de cocorul celu mai mare, că solia
Bolnavulu inse remase îndreptu si pausându
Preste Lotos¹⁾, de dorere si nevoie suspinându.

Dupa multa odihnire vediū spre-a lui mângae
Ceriulu plinu de bunatate, tiér'a unde nu-i durere.
Provederea lu-conduce norocosu spre-acelu paméatu;
Precandu céta ce-lu hulira si-au aflatu in valu morméntu.
Voi, pre cari ve-apasa mân'a grea-a nefericirei
Voi onesti, voi care sunteti sub gonirea omenirei,
Voi cari blastemati viéti'a, de-acumu nu mai desperati,
Faceti prin viéti'a calea, fara frica — cutezati;
Că-ci o tiéra mai ferice preste tiernuri veti gasi
Unde tómn'a nu-i stapâna, unde vecinien veti traí.

¹⁾ Unu felu de planta marina.

nce se se amestece cu ei in clevețe; se nu primésca dela ei vesti, neci se propage prin ei de acestea. Intre primele detorintie ale stapânului se tiene, că se solvesca simbrîa regulata si deca servitoriuu a facutu ceva dauna e detoriu se reintorca pretiuu equitabilu; se nu i-se subtraga înse din simbrîa si altcum pacina, pentru daun'a, ce a facut'o din intemplantare si nu din vin'a lui. La esirea din serviciu trebuie se li-se deê testimonie de asia, cătu se pota capetá aplicatiune, si se nu fia siliti a remané fora serviciu. Schimbarea prea dêsă a servitoriloru este impreunata cu dauna mare.

Varietâti.

Potemu oculá si iern'a. Inca la anul 1839 se ocupá cu oculatiunea de ierna Martius superintendentele din Herzberg, avêndu succese favoritôrie. La acést'a oculatiune procedemu in modulu urmatoriu: facemu una taiatura in subiectu (trunchiu) de form'a scutului; totu in form'a acést'a taiamu si ochiulu (muguru), pre care apoi lu-aplicamu in taiatur'a subiectului; lu-ungemu cu cêra de altuitu si lu-legamu. Asiadara prelanga celealalte metode de altuire potemu si oculá iern'a in chilia.

Contra mucediei cârnatului si a sioncei se pote aplicá cu bunu succesu sarea comuna; si anume se face din sare una solutiune mai grósa, cu carea ungemu subtire cârnatulu seu sionc'a mucedita, de pre cari vá disparé mucediell'a; sarea vá efori si neci una umediela ulterióra nu vá mai avé locu.

Crumpenele cá saponu. Intre multele folóse, ce le aduc crumpenele se tiene si acell'a, că ele se potu folosi si la curatirea vestimentelorú mânjite. Spre scopulu acést'a se fierbu crumpenele, dar' asia cătu se nu se sdrobésca. Cu atari crumpene frecâmu vestimentele intocmai cá si cu saponulu, si vomu vedé, că vestimentele voru fi mai albe si mai curate, decâtu cându le frecamu seu le spalamu cu saponu. Saponulu se pote inlocuí cu crumpenele mai alesu la tieseturile vapsite.

Ingâlbinierea albetureloru se pote delaturá asia, că facemu una amestecare din trei parti de spiritu tare si un'a de terpentinu, acést'a o adaugemu la vinetiela seu la naspréla si apoi din acestea versamu câte doue linguri in fia-care feria de apa.

Valórea nutritória a pómelorú. Din experimentele facute s'a demustratu cum-cá unu ou atât'a materia nutritória contine, cătu 0.53 chgrm. de ciresie, 0.75 chgrm. de struguri si 2 chgrm. de pere. 100 chgrm. de crumpene contienú atât'a nutrementu, cătu 114 chgrm. de ciresie, 120 chgrm. de struguri, 192 chgrm. de pere si 327 chgrm. de prune. De aci urmeza, că pómele in sine nu potú servi cá nutrementu si că vegetarianii ar' trebui se consume forte multe póme, deca n'ar' intrebuintiá prelanga ele lapte oua, pâne, leguminóse si inca intr'unu cuantu mare. Valórea cea mai defrante a pómelorú jace in gustulu loru si in acelu efectu, ce-lu eserceza asupra organelorú digestive. Cá midilóce de recreare n'au parecchia, pentru-cá beuturile spirituose, vinulu, berea, cari spre asemenea scopu se folosescu, fiindu-cá contienú alcoholu suntú reprobate, asia cătu femeiele, copii, morbosii, decomunu nu le potú intrebuintiá

Mustariulu albu, cá nutretiu inmultitoriu de lapte

Unu economu serie, cum-cá elu dupa secara a semenatu mustariu si a cositu de pre unu hectariu 80 de centenarie metrice, cu cari a nutritu 16 vaci incepându din 12 Octobrie pana in 10 Novembre. De-ore-ce ar' fi una preda a dá la vite mustariulu curatu, se apucá si in fia-care di i-adause 4—5 chilo paie de secara si 1 chilo paie de ovesu. Dupa astu-feliu de nutrire vacetele nu numai au datu lapte mai multu, dar' si untulu gatitu din laptele loru a fostu de unu gustu mai finu si de una colore galbina mai frumosa. Dupa acestea economulu si-propuse a semená dupa bucate totu-dea-una mustariu albu. Lu-potemu imitá si noi. Valórea nutritória a mustariulu este mai mare inainte si pre tîmpulu in florirei; pentru ace'a e consultu a-lu semená totu la câte doue septemâni. Totu deauna trebuie datu la vite amestecatu cu paie si anume in proportiunea ast'a: 37 chilo de mustariu, 5 chilo paie de grânu seu secara si 1 chilo paie de ovesu pentru una vaca pre di.

Probarea laptelui. Pentru-cá se scimú, cumcá in cutare lapte este pusa apa ori nu, ne potemu convinge usioru asia, că báganu in lapte unu acu de strecanitu bine poleitu. Apoi scotemu aculu in directiune perpendiculara si deca de vîrvulu acului depinde seu atêrna picuru de lapte, e semnu, că in lapte nu s'a pusu apa, la dincontr'a s'a pusu.

Laptele vacelorú nutritu cu napi capeta unu gustu neplacutu, ce se pote delaturá asia, că in 5 litre de lapte se pune $\frac{1}{2}$ gram de salpetru, si prin acést'a si untulu facutu din lapte vá deveni gustuosu.

Rentéza-se cultivarea pesciloru si in micu? Date numeróse areta, cum-cá cultivarea pesciloru se rentéza si in micu, chiar' si atunci cându omulu ar' cultivá pesci si numai pentru indigentiela s'ale casnice. In Germani'a s'au facutu mai multe probe; asia unu cutare a cumparatu cu 10 Marce (1 M. = 60 cr.) 1000 de pescuti fórté mèrunti si i-a arucatu intr'unu lacutiú ne mai avendu-le de grigia. La doi ani cauta dupa ei, afla, că din pesci traiescu multi, prinde din ei, i-vinde si face bani la 600 Marce. Deca pescii eráu nutriti cum se recere pretiuu loru deveniá si mai mare. Altulu a pusu intr'unu lacutiú 500 icre de crapu: nu preste multu a pescuitu si a aflu la 200 esemplare de câte 2—3 pondi, i-vinde si capeta 200 Marce. Si pre ia noi inca s'au facutu probe, cari au succésu bine, chiar' si atunci, cându s'a facutu numai stupatura la unu pàrèu (vomu reveni).

Cum potemu aflá cuibulu gainelorú, ce oua pre furisiu? Economele de multe-ori se necadiescu, că nu sciu pre unde li-se oua gainele si că servitorii le afla si le vîndu; aici se potú ajutá asia, că prindu gainele suspecte, le fréca cloac'a cu sare, in urm'a carei'a gainele numai decâtu simtiescu iritamentu de a se ouá si se grabescu la cuiburile aseunse, cari, deca voru fi económele cu atentiune, le voru si aflá.

Deca voimu se producemu sémèntiuri trebuie se scimú, că florile plântelorú afine, ce suntú puse in apropiare nemidilocita unele cu altole, se corcescu si pentru acea se nu plântamu langa olalta:

1. Ridichi, napi, curechiu, caralabe, mustariu, rapitia si sfeclé. 2. Morcovi, petringei, tieleru si pastarnaci. 3. Scorzonera si cicoria; ci schimbate, de es. ridichi, morcovi si scorzonera etc. seu se se puna intre plântele afine, câte unu siru doue de fasole.